

הרב חיים מלין

מח"ס מנוחת חיים, שיח חיים

כולל שעי"י ישיבת בית מדרש עליון, בני ברק

מקורות מנהג אמירת דברי תורה בחתונות

הנה נבוא בזה בס"ד לברר את מקורות המנהג הקדום שהיה נהוג מזה רבות בשנים בחלק גדול מקהילות ישראל, והוא מנהג אמירת דרשות ודברי תורה בשמחת נישואי חתן וכלה וכיו"ב, אשר במשך הרבה שנים היה נהוג להקדיש חלק מסעודת המצווה לאמירת דרשה ודברי תורה לענג את כל משתתפי השמחה בחלק הרוחני ג"כ. ואמרתי להביא בזה מקורות קדומים מראשונים ואחרונים, מדברי רבותינו ז"ל, ומדברי גדולי זמננו שליט"א – אלו המצדדים להחזיר המנהג כבתחילה, דמה יגרע חלקה של שמחת נישואין משאר שמחות (כמו בר מצוה, ברית מילה וכיו"ב) שנוהגין תמיד לדרוש ד"ת, ואלו המצדדים שמוטב להשאיר המנהג על כנו, מחשש ביזיון כבוד התורה שאין שומעין ואין מכבדין את הרב הדרשן ומעוד כמה סיבות, וכדלהלן:

א.

מכתב הגרמ"י קראוס למוח"ז מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א

והנה אפתח במכתב ששלח לאחרונה הגאון רבי מרדכי יהודה קראוס שליט"א, רב הקהילה התורנית בירוסה, בענין זה אל מוח"ז מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א, מרא דאתרא דשכונת רמת אלחנן ב"ב וחבר מועצת גדולי התורה, אשר נדפס בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם של חודש טבת תשפ"ב – היו"ל על ידי כולל 'בית דוד' בחולון.

הגרמ"י קראוס שליט"א פתח את דבריו כך: 'לאחרונה הביאו עלינו משמים מגיפה של נגיף הקורונה, ואנו מאמינים באמונה שלימה שזה בגלל עוונותינו, וכל פרט ופרט ממה שסבלנו, וכל אחד ואחד עד כמה שנפגע על ידה, הכל בהשגחת ה' יתברך בכוונה מיוחדת ובדקדוק אמיתי, אף שאין איתנו יודע את חשבונות השמים כלל, ואין לנו לקבוע מה הגורמים ומה עלינו לתקן, וכמו ששמעתי מפיו של מרן הגרא"מ שך ז"ל, שבזמנינו אין מי שיכול להצביע על סיבות מסויימות שגרמו לצרה ואסון, ולכן צריך להתחזק באופן כללי, וכל אחד במה שצריך אצלו חיזוק, אף על פי כן כאשר אנו יודעים בעינינו שבהם ה' סבל גדול בעקבות המצב דברים הטעונים תיקון, בודאי זה מהדברים הראשונים שמוטלים עלינו, וגם יש אז שעת הכושר לטפל בהם כאשר בע"ה ירווח.

(א). הנה מאמר זה פורסם על ידי בביטאון קול ברמה, היו"ל ע"י שכונת רמת אלחנן בב"ב (גליון אדר א' תשפ"ב, מס' 360), אך כאן בא עם כמה וכמה הוספות נכבדות, ועם תשובות חדשות מגדולי זמננו.

והנה אחד הדברים שפגעו ברבים, הוא מניעת עריכת חתונות בצורה ראויה ומקובלת, ובפרט צערם של החתן והכלה בודאי גדול מאוד, וכן בני משפחותיהם, והנני לעורר על דבר שחשבתי עליו פעמים רבות, שבשנים האחרונות בארץ ישראל נמנעים לגמרי מלהשמיע דרשות בחתונות [לעומת שמחות אחרות כאירוסין ושבע ברכות וסעודות ברית ופדיון הבן שיש דרשות], וזכרוני בחו"ל היו בחתונות ריבוי דרשות, אולי יותר מהראוי באמת, ועפ"י המסופר בזמנים קדומים הי' החתן משמיע דברי תורה באריכות [והי' מקומות שהפסיקוהו באמצע כידוע].

ואמנם על מה שאחזו"ל 'אגרא דבי הילולא מילי' פירש"י דברים משמחים את החתן, והכוונה בעיקר מה שאחזו"ל כיצד מרקדים לפני הכלה, והדרשות הארוכות לא תמיד משמחים את החתן, אבל לא מחמת זה [מחמת אגרא וכו'] באתי לעורר, אלא על מה שאמרו חזו"ל 'שלושה שאכלו על שולחן אחד ואין ביניהם דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים', וידוע שחזו"ל לא דיברו במליצות אלא דברים כהויתם, ואיזה ברכה והצלחה יכולות לצאת מחתונה שבמקום לאכול משולחנו של מקום אוכלים זבחי מתים ר"ל.

ואם יאמר מי שרוצה ללמד זכות, שבחתונה של בני תורה בודאי האברכים והבחורים שנמצאים בזמן האוכל, מדברים ביניהם בלימוד, ודי בזה, הלואי שיהיה כך, וזה היה באמת טוב יותר מדרשות שרק חלק מהציבור מקשיב, אבל לצערי לא נראים הדברים כך.

ואם יאמרו האומרים שהריקודים בהם משמיעים פסוקים ומאמרי חזו"ל, הם הדברי תורה, ערבך ערבא צריך, וגם הריקודים הרבה פעמים רחוקים מלהיות באופן שמתאים לבני תורה, ועל כל פנים לא על דברי תורה כאלה כיוונו חזו"ל.

ואמנם ראוי שלא יהי' הרבה דרשות שמכבידות על החתן וכלה ועל הציבור, ויהי' דברים ערבים ונעימים שמתאימים לזמן ולמקום, וזכורני כאשר הגה"צ ר' יעקב גלינסקי ז"ל הי' מדבר בחתונות הי' בזה גם דברי תורה וגם שמחת חתן וכלה, וחבל על דאבדין, אבל עכ"פ יהי' קצת דברי תורה'.

וסיים הגרמ"י קראוס שליט"א: 'והיות ומע"כ כת"ר שליט"א זכה שדבריו נשמעים, וזכה לזכות את הרבים בכמה ענינים שהזמן גרמן, אולי יש בידו לעורר גם בענין זה, ויהי' זכות הרבים תלוי בו', עד כאן מכתבו של הרב קראוס שליט"א.

ב.

תשובת מוח"ז שליט"א

מוח"ז מרן הגר"י שליט"א השיבו במכתב ארוך ומיוחד, בפתח הדברים כתב כך: 'דבריהם נפלאים ומוצדקים, ובמה שכתב שיש לחוש באכילה זו משום שאמרו במסכת אבות (פ"ג מ"ג) שכל שולחן שלא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים. אמנם ברע"ב כתב, שיוצא בזה בדיעבד במה שמברך ברכת המזון, וכבר הקשו עליו בתוי"ט ובשל"ה אטו ברשיעי עסקינן שאין מברכים ברכת המזון.

ולכן כתבו שאין לסמוך על זה אלא צריך לומר ממש דברי תורה, וכתב במשנה ברורה (סימן קע סק"א) דילמוד משנה או הלכה או אגדה או ספרי מוסר, ואינו יוצא במה שמברך ברכת המזון, ועכ"פ יאמר איזה מזמור, וטוב לומר אחר ברכת המוציא מזמור ה' רועי לא אחסר, דהוא דברי תורה ותפלה על מזונותיו.

ובערון השולחן (שם ס"א) כתב, ואצלינו יוצאים במה שאומרים על נהרות בבל קודם ברכת המזון, ובשבת ויו"ט ור"ח אומרים שיר המעלות בשוב וגו', אמנם מי שיכול לקיים ללמוד דברי תורה ממש מה טוב.

ובבן איש חי (ש"ר שלח ס"ז) כתב, שהמנהג אצלם לומר קודם נטילת מים אחרונים את ההלכה 'מים אחרונים חובה', וכך היה נוהג אביו, ולפעמים היה סומך על הלכה זו במקום דברי תורה שאומרים על השולחן קודם ברכת המזון כשאין שהות לומר דברי תורה, כי זו הלכה מתורה שבע"פ, ודבר בעתו מה טוב.

ולכן בדיעבד כאשר אוכל בחתונה, ורוצה להנצל שלא יהיה זבחי מתים, די במזמור אחד, או אפילו בהלכה אחת, וכבר אינו זבחי מתים, ובדיעבד אפשר לצאת בזה ידי חובה על ידי ברכת המזון, ואף שהקשו הפוסקים דאם כן אטו ברשיעי עסיקי, יש לציין שגם רש"י (אבות שם) כתב כן 'ורגילין בני אדם לפטור עצמן בברכת המזון'.

ותירץ בסידור צלותא דאברהם' (עמוד תעב) שאז בזמניהם היו רגילים שהיו מסירים את השולחן קודם ברכת המזון, וצריך לומר דברי תורה דווקא על השולחן שאכלו עליו, ולכן לא היו יכולים לצאת ידי חובה בברכת המזון שבירכו, כיון שהשולחן כבר לא היה לפניהם, אבל בזמננו שהשולחן נשאר, יוצאים ידי חובה בברכת המזון.

ושוב המשיך מוח"ז מרן הגרי"ז שליט"א, וכתב: 'וכל זה בענין המשנה באבות, אבל מה נעשה עם מה שכתב בשו"ת באר שבע (סימן נ) וז"ל: הא דאמרינן כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו כו', איכא למידק שמחה זו מה היא... ונ"ל דשמחה זו היא לשמח החתן בדברים, ומצאתי לי און בגמרא ערוכה בפ"ק דברכות (דף ו' ע"ב) אמר רב אשי אגרא דבי הילולי מילי, ופרש"י מילי לשמח החתן בדברים, ונ"ל שדברים אלו הם על דרך כיצד מרקדין לפני הכלה אומרים כלה נאה וחסודה, עכ"ל'.

וכעין זה כתב בחידושי רע"א על דברי הגמרא בברכות (דף ו' ע"ב) כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות, וז"ל: 'טוב לאיש שיחזיק בה, והמג"א בחשבו בסימן קנ"ו

ב). ואציין בזה לחידוש שכתב הגאון רבי שמאי קהת גראס שליט"א בשו"ת שבט הקהתי (ח"ג סי' פ, אות ו) ליישב את קושיית התו"ט על הרע"ב, דכוונת הרע"ב היא דרך כשמכוין בברהמ"ז לצאת ג"כ ידי לימוד אז נחשבת ברכת המזון גם ללימוד, משא"כ אם מכין רק לברך אז אינו יוצא ידי חובת לימוד התורה. ודומיא דכתב הב"י (או"ח סי' מז) דאין יוצאין ידי לימוד בק"ש שקורא כיון דקורא לקבל עול מלכות שמים ולא לשם לימוד התורה, וע"כ אינו יוצא ידי לימוד, והכ"נ לא שוא, עכ"ד.

ג). והראוני כעת בקובץ צפונות (ניסן תשמ"ט, גליון ג עמ' סט) שכתב הגאון הגדול רבי שלמה פיישר זצ"ל בזה"ל: 'בזמן האחרון הדפיסו 'דרוש וחידוש להגרע"א השלם' מסודר על הש"ס, והוא מלוקט מכמה הוצאות של חי' הגרע"א. והנה

הרבה ענינים שצריך אדם לדקדק, גם בענין זה לשמח חתן וכלה קחשיב, וצריכים לדקדק בזה כל אחד כפי דרגתו, לכן תורה לשמחו בדברי תורה כי הוא עיקר שמחה, ולאיש פשוט בשיחה בדברי אגדה, וליותר פשוט בשיחה נאה ומילתא דבדיחותא במילי דעלמא, וצריך דקדוק גדול בזה שלא יהא שום נגיעה ח"ו בהוללות, ולהיות ערום בעניינים אלה, ושיהא על פי דרכי המוסר ללמוד מה משיחות חולין שמדבר להחתן, בנוגע להנהגה בדרך התורה והמסורה, עכ"ל.

וכך היה המנהג מקדמת דנא, כמו שכתב במהרש"א על הגמרא בברכות (שם) שכן נהג בר קפרא בהילולי דרבי שמעון ברבי (נדרים דף נא ע"א) שאמר מילתא דבדיחותא מתובל בדברי תורה. ועוד כתב שם המהרש"א שהמצוה היא לשמחו בשמחה בדבור של מצוה להזכיר חסדי

אחד המקורות הוא הספר שיצא לאור בניו-יורק בשנת תשט"ז בשם 'חידושי רע"א גיטין ברכות שבת'. והנה חידושי ברכות שבת הם זיף, שהמו"ל הרב רא"ב זילברברג ז"ל מפיטסבורג זיף וכתב משלו דברים בעניני אגדתא, והם ניכרים לכל רואיהם בתוכנם ובסגנונם הקלוקל וכו'... וחוב קדוש למחוק ולהסיר הדברים מחידושי הגרע"א ז"ל, עכ"ל.

אכן ראה בקונטרס 'אמינות חידושי רבי עקיבא איגר' במחקרו של הרב ישראל משה מאצנער, שהצדיק והוכיח שהדברים יצאו מהגרעק"א, ושם (פ"ח, עמ' 32) הביא מה שהשיבו מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א: "הגר"א ב"ה היה צדיק גדול, ואין הכתבים מזוייפים, היתה לו עלית גג עם כתבים רבים מרעק"א. הפקפוק על חידושי מסכת חולין היה על מאמרים הנראים שרשמים בצעירותו, ויתכן שלא היה חפץ בפרסומם, אולם אף זה מהגרעק"א, עכ"ל (וע"ש עוד בתשובת מרן בעל אילת השחר זצ"ל).

והגאון הנודע רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א (גאב"ד נווה אחיעזר, ב"ב) - שהו"ל את קובץ צפונות הנ"ל, כתב לי בזה"ל: 'הנה בזמני כשהדפסתי את דברי הגר"ש זצ"ל, רעשה הארץ. חסידי גור מחו על כבוד הגר"א זצ"ל וכו' כו'. טענת יורשיו היתה שבוודאי לא היה זיפן. להראות מהיכן הדפיס, לא היה בידם, שכן כשנסתלק הגר"א הביאו את ארונו לארץ ישראל, ונצטרפו כל ב"ב, והיות וביתו היה באיזור כוש, הציתו את ביתו והיה כולו למאכולת אש, על כל ספריו וכתבי ידו. - מה שהוברר שהיו לו רשימות תלמידים משיעורי רבי עקיבא איגר. ומהם הרכיב את הספרים בשילוב לקט מהספרים הנדפסים. - מכיון שכמעט אין בספרי רעק"א פירושי אגדות, הדעת נוטה שאינם ממנו. - וכבר היה לי ידוע עם אדם אחר שטען שהוא רגיל כל כך בתורת רעק"א, עד שבטוח הוא שמה שהוא מפרש היה רעק"א מפרש, וניתן לאומרם בשמו.

הבעיה היא שהיו וראו בפרסום פגיעה גדולה בכבוד הגר"א זצ"ל. וכפי שאמר לי בזמני אחד. לו ידעת כמה נכבד היה בעיני הרה"ק הבית ישראל מגור, לא היית מעיז להדפיס נגדו. - וכל הקונטרס האמור בנוי על הנחה זו, וכמובן זו נגיעה חזקה הגורמת לסטות מהאמת.

פקפוקו של הגר"ש פ היה בעיקר על דברי האגדה. - ובכל האריכות שבקונטרס, כמעט לא מסביר מהיכן דברים אלו נובעים. כשבמציאות לא מצויים כמעט חידושי אגדה מרעק"א. מאידך גם בקונטרס מודה, שהדברים עובדו על פי רשימות תלמידים, ואינם בניסוחם המקורי.

הראיה שהביא מ'מכתם לדוד למהר"ם פאדווה' שנמצא גם בגיליון הש"ס היא ראייה לסתור. שהרי לא סביר שרעק"א שספר מכתם לדוד היה לעיניו, יטעה בשם מחברו, ובפרט לשנות מ'פאדווה' ל'פאדווה', שהוא שם של מחבר אחר מפורסם. מה שסביר שהמעתיק של גיליון הש"ס הנדפס, שלא בהכרח ידע מהות ספר מכתם לדוד, טעה בהעתקת כתי"ק, וכתב בטעות שם שהכיר. אבל השנות הטעות פעמיים היא מוזרה. יותר סביר שהגר"א שכאמור נראה שליפט ושילב מכתבי התלמידים ועוד, ליקט גם מגיליון הש"ס כולל השגיאה" - עכ"ל.

ד. ראה לקמן (אות ו) מה שהוספנו בשם מוח"ז שליט"א עפ"ד הגרעק"א אלו, ושם בחשוקי חמד (ברכות ו, ב) העיר עוד: 'ויש להעיר, שכנראה הרע"א סובר שאין מצוה לרקוד לפני החתן אלא לפני הכלה, ולכן הוא אינו כותב שאפשר לקיים את המצווה של לשמח את החתן בריקודים אלו לפניו. אך יעויין במסכת ב"מ (דף עה ע"ב): 'שכר את החמור... להביא פרייפין וחלילים לבלה, ופרש": לשמח חתן וכלה, עכ"ל.

המקום בבריאה לקיום עולם, והוא שסיים באומרו קול אומרים הודו את ה', שקולות השמחה יהיו בשבח המקום.

וכך אמר מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (הערות שם) 'אגרא דבי הלולי מילי', בפרק האשה שנתארמלה (כתובות דף יז ע"א) אמרינן 'כיצד מרקדין לפני הכלה בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא, ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה. ויש לתמוה שהרי שאלו כיצד מרקדין והשיבו כיצד מדברים, ומה השיבו בכך על שאלתם.

ועל פי המבואר כאן, שעיקר שמחת חתן וכלה ע"י דיבור הוא, אם כן הריקוד הוא טפל לענין. לכך השיבו שעיקר מצוה זו אינה ע"י ריקוד אלא ע"י דיבור, והמשיך לבאר כיצד ידבר.

עוד הביא מו"ח שליט"א: 'עוד מצינו בספר תולדות אדם על הגאון ר' זלמן מוואלווין זצ"ל, וז"ל: 'והצדיק ר' זלמן ישב בראש הקרואים, פתח פיהו וכו' עוד ישמע וגו', ודרשו חז"ל כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות וכו', והיה מונה וסופר כל מדרשי רבותינו הקדמונים על מקרא זה, והכל בקול צלול נעים וערב מאד לאוזן שומעת, עד שהיו מעירים ומעוררים אהבת ה' וחפץ מצוותיו בנפש השומע. אחז ביד החתן ודיבר עמו דברי תורה, אשר זורו במזור האמת והאמונה, וחובשו בתחבושת השכל הזך ורוכבו בדברי צחות ומליצות ערבות, עד שצהלו פני החתן מרוב שמחה וגיל וכו', עד שפחד ורחב לבב כל הקרואים ועיניהם החלו יורדות מים מרוב גיל ושמחה'.

בסיום דבריו חותם מו"ח מרן הגרי"ש שליט"א וכותב: 'וכהיום זה כבר לא נפוץ כלל כל הדברי תורה וכל השמחת חתן בדברי תורה בדרך צחות, ומשקיעים כל כך הרבה כסף בתזמורת ובשאר הדברים הנלווים אל החתונה, ועיקר השמחה שהיא בדברי תורה שהיו בכל הדורות הקודמים שכחו. ומה טוב לחזור למנהג הקדום, שהמחותנים ישכרו אדם שיודע לומר דברים ערבים בדברי תורה על דרך הצחות, והוא יהיה שליח של כל הציבור, ובוה יקיימו מצוות שמחת חתן כהלכתו', עכ"ד מרן המרא דאתרא שליט"א.

ואכן, כידוע, מו"ח שליט"א עצמו נהג ונוהג בכל שמחת נישואי יוצאי חלציו להקפיד מאד על אמירת דברי וחידושי תורה בסעודת המצוה של החתונה, כאשר היה פותח בחידה המרתקת את כולם, ומסיים בדברי תורה וברכה לכבוד החתן והכלה, וכל המסובים יושבים בשקיקה ומאזינים לדבריו.

ג.

מקורות קדומים למנהג הדרשות בשמחת נישואין

ואביא בזה כמה הוספות נכבדות מענין זה, דהנה מקור קדום למנהג זה של אמירת דברי תורה בחתונות יש להביא ממה שכתב הרשב"ץ, בפירושו מגן אבות על המשנה באבות הנ"ל דכל שולחן שלא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים, וזה לשונו: 'ומכאן נהגו

לדרוש בסעודת חתן קודם ברכת המזון, והוא מנהג קדום נהגו בו גדולי הראשונים אנשי מעשה וחכמה. והרב הגדול רבינו אברהם ברבי דוד ז"ל, כתב בספר איסור משהו, כי הוא היה נוהג כן לדרוש בסעודה, ומפני זה אמרו בפרק ערבי פסחים (ק"ג, ב), כי תלמיד חכם שאינו מיסב בסעודה של מצוה הוא כמנודה לשמים, מפני שהיה מנהגם לדבר דברי תורה. וכמו שמצינו בראשון מקדושין (לב, ב) שהיו רבי אליעזר ורבי יהושע ורבי צדוק מסובין בסעודה, ורבן גמליאל עומד עליהם, שהיה משתה בנו, והוא מנהג הגון. וכן מעשה אחר יש שם מהאמוראים. וכן במדרש רות רבה (ו, ד) במשתה שעשה אבויה כשנולד אלישע אחר, היו רבי אליעזר ורבי יהושע מסתלקין מן התורה אל הנביאים ומן הנביאים אל הכתובים והיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני, כמו שנזכר שם. והוא יותר נכון ממה שנשתנה המנהג היום לדרוש בבית הכנסת קודם הסעודה ונשאר מקום הסעודה לעמי הארץ המנבלים את פיהם אשר היא עבירה גדולה, כמו שנזכר בשני משבת (לג, א) ובראשון מכתובות, עד כאן לשון המגן אבות.

ועוד הביא שם מה שכתב בספר אמרי שפר לרבנו יהודה חלאווה זצ"ל (בנו של מהר"ם חלאווה זצ"ל, שהי' בתקופת הר"ן והריב"ש, ותלמיד חבר לרבינו יהודה בן הרשב"א. פ' חיי שרה, עמ' רכב), שכתב בתוך דבריו בזה"ל: 'ואע"פ שהותרה סעודה לנישואין והוא מצוה, מ"מ תקנו חכמים ז"ל תבלין לאותה אכילה, ואמרו ז"ל כל שולחן שאמרו עליו דברי תורה כאלו אכלו משולחנו של מקום, שנאמר וידבר אלי זה השולחן אשר לפני ה', ופירושו כיון שדבר אלי דברי תורה 'זהו השולחן אשר לפני ה', עם היות שיש בו פירושים אחרים'.

ושוב כתב שם טעם אחר טעם נוסף: 'ומטעם אחר נוכל ללמוד שראוי ללמוד בדברי תורה באותה סעודה, מדכתיב (תהלים ב, יא) עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה, תחלה ילך החתן לבית הכנסת לראות את פני ה' ועבדו, ואיזו היא עבודה שבלב זו תפלה, וזהו עבדו את ה' ביראה, ואח"כ יעשו סעודה סגילה. אמנם הוזהיר 'וגילו ברעדה' שתהיה באותה סעודה של גילה דברי תורה הנתנו ברעדה, דכתיב במתן תורה ויחרד כל העם אשר במחנה (שמות יט, טז), ועל זה נהגו לדרוש בסעודת הנישואין'.

ושוב כתב שם ביאור נוסף, דכיון דבשמחת נישואין זוכים לתורה לפיכך דורשים בה, וז"ל: 'וכמו שאמרו בפ"ק דברכות (ו, ב) א"ר חלבו כל הנהגה מסעודת חתן וכלה ואינו משמחו עובר בחמשה קולות שנאמר קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה', ואם שמחו מה שכרו זוכה לתורה שנתנה בחמשה קולות שנא' וכו', ומאחר שזוכה לתורה ראוי לשמחם בדברי תורה, עכ"ד'.

עוד הראוני מקור נוסף בפירוש יונתן על התרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל (דברים יא, יט) על הפסוק 'ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובכלתך בדרך ובשכבך ובקומך',

(ה). והנה מהר"י חלאווה זצ"ל בסוף דבריו כתב בזה"ל: 'ומתחלה נתקנה הדרשה במקום הסעודה, ואח"כ שלא לערבב הסעודה קבועה בבית הכנסת שהוא מקום כללי לכל החפצים לשמוע', עכ"ל. אך התשב"ץ במגן אבות מיאן בזאת, וכמו שהבאנו את דבריו למעלה שכתב בתו"ד 'והוא יותר נכון ממה שנשתנה המנהג היום לדרוש בבית הכנסת קודם הסעודה, ונשאר מקום הסעודה לעמי הארץ המנבלים את פיהם אשר היא עבירה גדולה וכו'.

ותרגם יב"ע 'ותלפון יתהון ית בניכון למגרסא בהון במתביכון בבתיכון עם חיתונכון וגו'. וכתב שם הפירוש יונתן בזה"ל: 'ובדרך הלצה יש לומר מכאן סמך לדרשה בעת החתונה כמנהגינו', עכ"ד. אמנם הפירוש יונתן כתב כן כמקור בדרך הלצה, אך הפוסקים הביאוהו כמקור נאמן, ראה בסו"ס שולחן העזר לרבי יצחק צבי לעבאוויטש זצ"ל (ח"ב דף קלח, א), וכן בשו"ת שיח יצחק להגה"ק רבי יצחק ווייס זצ"ל הי"ד אב"ד ווערבווי (סי' תצז, פ"ד).

ועוד הראוני בפירושי ופסקי רבינו אביגדור צרפתי עה"ת (בראשית כה, יח) שכתב: 'ותלך לדרוש את ה' וגו' שני גוים בבטנך וגו'. מכאן פסק שיש לתלמידי חכמים לדרוש בשמחה של מצוה, כגון בסעודת ברית מילה או סעודת נישואין'.

וכן ברבינו אפרים עה"ת (פרשת כי תצא, עמ' קצה) כתב שמצוה לדרוש דברי תורה בברית ובנישואין. ועיין עוד בכתבי הרמב"ן שנדפסה שם דרשתו שדרש בסעודת חתונה. וכן בכד הקמח לרבינו בחיי ישנה דרשה ל'חתן על השולחן' – היינו בשולחן הסעודה, ושם הביא כמה טעמים למה ראוי לדרוש בד"ת בתוך הסעודה דווקא, יעוי"ש. וע"ע במושב זקנים (בראשית כז, ד) שכתב דלפיכך נהגו לדרוש בשמחת מצוה לפי שמתוך שמחת סעודה שכינה שורה עליהם. ועיין עוד בשו"ת חוות יאיר (סי' ע) והובא גם במחצית השקל (סי' שלב).

ד.

דברי גדולי זמננו

וכך כתב הגה"צ רבי שריה דבילצקי זצ"ל בספרו שובע שמחות הנדפס מחדש, תחת הכותרת 'הערה חשובה בענין סדר סעודת החתונה בזמננו':

'היות ויש כמה וכמה פקפוקים בהלכה אודות הסדר הנהוג כעת בהרבה חתונות, שהחתן מבלה בחדר היחוד זמן רב, ועל ידי כך נאכלת סעודת החתונה בלי החתן והכלה, והרבה פעמים גם החתן אינו טועם כלום בסעודה הנעשית לכבודו, ויש שאלה אם אפשר לברך ז' ברכות, וגם אם טועם, הוא טועם בסוף רק משהו לצאת ידי חובה, ואין זה מתאים ליום שמחתו כלל, והכל נגרם על ידי השהייה המרובה בחדר היחוד ואחר כך על ידי הריקודים הנמשכים שעות, ומפני זה גם רוב האורחים הולכים לפני שבירכו ברכת המזון בעשרה וגם לא שמעו ז' ברכות.

לכן בכדי לתקן כל זה, יש להנהיג בל"נ, שהחתן והכלה ישהו בחדר היחוד לא יותר מרבע שעה, ולאחר זה יצא, והוא כחתן היוצא מחופתו, ויסב בראש הקרואים ויברך על החלה הגדולה, והוא יברך על הזבח, וכל זה עדיין בהתחלת הסעודה. ואז יאכלו כל הסעודה בנחת ובשמחה ובכלי זמר, אבל בלי ריקודים, ויאמרו גם דברי תורה בסעודה כמו שהיה נהוג מדור דור, ואחר שיגמרו יברכו מיד ברכת המזון וז' ברכות במתון ובכוונה ובנעימה קדושה. ואחר כך יכולים לרקוד כחפץ לב של המשמחים והשושבינים, ועל ידי זה יתוקן הכל, שהסעודה תהיה בנוכחות החתן המיסב בראש, וגם הוא יאכל כמו בשבת ויום טוב ביום שמחתו דהוי כרגל, וכל

הקהל יברכו בעשרה וישמעו כולם הז' ברכות. ואשרי מי שינהיג כל זה וממנו יראו וכן יעשו, לקיים הכל כדין, עכ"ד.

ועוד הראני הגאון הגדול רבי יהודה טשזנר שליט"א בספרו שערי נישואין בפתיחה לספרו, שהביא שם כמה מקורות שהחתן נוהג לדרוש ביום חתונתו, ושוב כתב שם: 'אולם במשך הדורות התחדש מנהג (מכמה טעמים ואכמ"ל) ששרים לחתן באמצע דרשתו ולא נותנים לו לסיים את הדרשה', ובשנים שעברו החתן אמר לכה"פ חלק ניכר של הדרשה, למחצה ולשליש ולרביע לפני שהפסיקו אותו, אבל כיום מתחילים לשיר כבר מתחילת הדרשה וכבר אין טעם שיתחיל אם לא נותנים לו לומר אפילו משפט אחד של דברי תורה, על כן הפסיקו החתנים לדרוש.

ומ"מ היה טוב שעכ"פ אחרים יאמרו דברי תורה, כדי שהסעודה תיחשב כסעודה משולחננו של מקום. אכן לציבור שמתאסף לשמח את החתן והכלה אין סבלנות לשמוע דרשות ארוכות, כי אצים כדי לקיים מצוה גדולה זו לשמח חתן וכלה. אך מ"מ אין דבר זה פוטר את המתאספים מלומר דברי תורה, והיה ראוי לומר ברבים לכה"פ איזה דבר תורה קצר, אך גם בזה אין כן המנהג הנפוץ אצלנו בארץ ישראל מאיזה טעם, וגם אם מכבדים איזה רב לדרוש מצוי שמסרב לדרוש משום שאינו רוצה להיות יוצא מן הכלל. אכן בחו"ל, בהרבה מקומות, נהוג אף כיום לומר דברי דרשה בחתונה וכו', עכ"ד, יעו"ש עוד.

ושמעתי מעד ראיה שהשתתף בחתונת נכדו של הגר"י נויבירט זצ"ל (בעל שמירת שבת כהלכתה) עם נכדת הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל, כשבאמצע השמחה נעמד הגר"י זצ"ל ומסר שיעור בענין 'בל תוסיף' ו'בל תגרע', ואחר הדרשה בא אותו עד ראיה לשאול מעמו דבר מה על הדברים שאמר, ושמח שמחה גדולה שמישהו הקשיב..., ואחר שהשיב על השאלה אמר לו בתקיפות נעימה: 'כך צריך להיות, שמדברים דברי תורה בחתונה, פעם לא היתה חתונה בלי דברי תורה, והיום רק באים ואוכלים ורוקדים וזהו...', עכ"ד.

ועוד יעויין בדברי מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סי' תד, אות ג, עמ' תסד): 'רבים טוענים שהדרשות בחתונות הן מיותרות ואינן משמחין, דחביבה מצוה בשעתה לשיר ולרקוד ולשמח החתן, אבל מפורש בגמרא בברכות (דף לא.) אמרו ליה רבנן לרב המנונא זוטי בהילולא דמר בריה דרבינא לישרי לן מר, אמר להו ווי לן דמיתנן ווי לן דמיתנן, א"ל אנן מה נענה אבתרך, א"ל הי תורה והי מצוה דמיגנו עלן, הרי שבאמצע השמחה קראו להתבונן שסוף האדם מיתה, ולכן באמצע השמחה מפסיקים גם לשמוע איזה דבר תורה, ומתקרב בכך תוקף השמחה, וכך נאה ויאה בזמנינו שבעו"ה ערבה כל שמחה וכמו שמבואר בגמרא שהבאנו ולהראות שאין שמחה אלא בד"ת, ובלבד שיקצרו מאד בדרשה, ולא יהא טירחא דציבורא ועייב במצות שמחת חתן וכלה שהיא מצוה דיומא', עכ"ד.

1. והראני ידידי החתן הבה"ח יוסף אביטבול גי"ו בספר תולדות יעקב על מרן הקהילות יעקב זצ"ל, שכתב נכדו הגראי"ש קניבסקי שליט"א: 'פעם היה בשמחת שבע ברכות בשבת בבוקר, והחתן נשא דברי תורה, אחד מן הנוכחים בשמחה פלט באמצע הדרשה שבתוספות לא משמע כן... באמצע סעודת השבת דפק אצלו רבינו ואמר לו, אמנם אתה צודק, אבל הרי חתן דומה למלך ואסור לפרוץ אותו...', ע"כ [ובעצם הדבר דנהגו להפסיק החתן מדרשתו, ראה להלן בהערה בסמוך שהבאנו בזה מה שכתב בזה המנחת אלעזר ממונקאטש זצ"ל בספרו 'דברי תורה' (מהדורה א, אות א)].

וראה עוד בספר כלולות חתנים להגר"מ גרוס שליט"א (עמ' כ, סכ"ב, הע' סב) שכתב כך: 'יש סעודות שנצרך אמירת דברי תורה שיהיה סעודת מצוה, אבל סעודת נישואין הוי סעו"מ גם בלא אמירת דברי תורה בו כדלעיל ס"א, מ"מ ראוי לומר דברי תורה כסנהדרין (קא, א) ת"ר הקורא וכו' אמר לה (הקב"ה) בתי בשעה שאוכלים ושותים במה יתעסקו, אמרה לפניו רבש"ע אם בעלי מקרא הם יעסקו בתורה נביאים וכתובים, ואם בעלי משנה יעסקו במשנה בהלכות ואגדות, ואם בעלי תלמוד הם יעסקו בהלכות פסח בפסח, בהלכות עצרת בעצרת, בהלכות חג בחג וכו'... וכן הובא שהיה מנהג החת"ס זיע"א ותלמידיו לדרוש בדברי תורה בחתונה. בארץ ישראל ברוב מקומות לא נהגו בזה (וסמכו דבסעודת מצוה אין חובה לומר בו ד"ת), עכ"ד.

ועוד יעויין בדברי מוח"ז מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א בחשוקי חמד (ברכות ו, ב עמ' נב) שכתב ע"ד הגרעק"א (שהובא בדבריו לעיל אות ג), בזה"ל: 'ויש לשאול, בחתונה של בן תורה, בה משתתפים כמה מאות בני תורה, וכי כל אחד יגש וילחש באוזניו של החתן דבר תורה, הרי יכלה הזמן ודברי התורה לא יסתיימו'. אלא כתב שם מוח"ז שליט"א: 'תשובה: נלענ"ד דצריך כל הציבור להעמיד שליח תלמיד חכם אחד שישמיע דברי תורה בקול רם, דברים המשמחים לב כל שומעם, והחתן עם כל המשתתפים ישמחו יחדיו בשמחה אמיתית' [ועיין ראה לזה מדברי תוס' הרא"ש], ע"כ דבריו.

ועוד מצאתי שנשאל הגאון הגדול רבי אביגדר הלוי נבנצל שליט"א (תשובות אביגדור הלוי, או"ח עמ' רו אות כה): 'בסעודת חתונה מדוע אין מקפידים לומר דברי תורה, האם זהו מפני שהוי סעודת מצוה, ועצם המצוה פוטרת מד"ת, והשיב 'יש נוהגים לומר דברי תורה', עכ"ד.

ה.

אם בסעודת מצוה צ"ל דברי תורה

והנה באמת כששאלתי דבר זה קמיה מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה הלשון: 'על מה סומכים בחתונות בזמן הזה שלא אומרים דברי תורה בסעודה כלל, הלא אמרו חז"ל דכל שולחן שאין אומרים עליו ד"ת כאילו אכלו מזבחי מתים (אבות פ"ג מ"ג), השיבני מרן הגר"ח שליט"א 'בשביל שמצוי ע"ה שיקפידו', ע"כ תשובתו, כפי שנדפסה בספרי שו"ת שיח חיים (תשובה מג, עמ' קג). וכוונתו כנראה כשיש ריבוי דרשנים בריבוי ואורך זמן, אבל אם אכן יקפידו להביא דרשן אחד שידבר בזמן קצוב, בדברי צחות המרתקים את שומעיהם, בזה בוודאי לא ימצא מי שיקפיד.

ז. והוסיף ע"ז מוח"ז שליט"א בזה"ל: 'יש להוסיף ששמעתי על הגאון הצדיק רבי יהושע מקוטנא זצ"ל בעל "ישועות מלכו" שהגיע לחתונה ושאל את החתן כמה שנים קיבל להיות סמוך על שלחן חותנו, והשיב לו החתן, כך וכך שנים. ואמר על כך הגאון, כמדומה ששנים אלו הם פרט לשבוע של שבע ברכות שהם מחוץ לחשבון... החתן חייך, וגם שמח למשמע דברים אלו. ואמר על כך רבי יהושע מקוטנא, ברוך ה' שקיימתי מצוות שמחת חתן. דברים אלו יש בהם גם שמחה של תורה, וגם של פרנסה' (והובאו גם בספרי חמדת חיים, עמ' רצג, הע' שסח).

ובהערות ענפי חיים שם (אות מב) הבאתי דבספר דרך תורה להרב חיים צבי לרלפלד שליט"א (עמ' לד) ששאל קמיה מרן הגר"ח שליט"א: 'מתני' אבות ר"ש אומר שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו ד"ת כאילו אכלו מזבחי מתים ע"כ, האם דוקא בסעודת רשות כן, או גם בסעודת מצוה צריך לומר דברי תורה על השולחן (והטעם לחלק הוא כיון שעצם הסעודה היא סעודת מצוה מצד עצמה, יתכן דלא הוי כאילו אכלו מזבחי מתים גם בלי אמירת דברי תורה)', והשיב מרן שליט"א 'אולי', היינו דאולי נכון הדבר דבסעודת מצוה שעצמותה מצוה היא – ל"ש בזה כאילו אכלו מזבחי מתים.

[וע"ש שכתב דמהזוה"ק (פ' תרומה, דף קסח, ב) משמע דטעם אמירת ד"ת על השולחן משום שהקב"ה בא לקראת האדם בעת עסקו באכילה, ולפי"ז לא שנא סעודת מצוה ולא שנא סעודת רשות. רק די"ל דאה"נ ויהיה ענין לומר ד"ת, אך מאידך חומרת 'כאילו אכלו מזבחי מתים' אולי לא תהא, דל"ש כן על סעודת מצוה, וצ"ע].

ובאמת כבר עמד בזה השפת אמת בפירושו לאבות (שם, פ"ג מ"ג), בזה"ל: 'שלשה שאכלו כו' ולא אמרו עליו דברי תורה כו'. ובסעודת מצוה נראה שאין צריכין, כגון שבת וברית מילה. והנה בהתורה מצינו מצוה של אכילת מצוה, והחויב לספר כמו שכתוב לחם שעונין עליו דברים, שלא יהיה בלי דברי תורה, עכ"ד. ועל זה סמכו עוד כמה פוסקים, וכמבואר להלן בדברי הגר"ש גראס שליט"א והגר"ע פריד שליט"א ועוד.

ושוב הראוני מש"כ המנחת אלעזר ממונקאטש זצ"ל בספרו 'דברי תורה' חלק ב (מהדורא תניינא, אות ב) כתב: 'אך הנה ראיתי לרבותינו ואבותינו זי"ע שאמרו דברי תורה בכל הסעודות בשבת קודש, ולכאורה כיון שהסעודה בעצמה הוא מצוה וחובה למה צריכין עוד לומר דברי תורה וכו', אולם כמפורש הוא מהאר"י ז"ל באסדר לסעודתא וכו' לעטר פתורא ברזא יקרא עמיקא וטמירא, היינו לומר דברי תורה על דרך הסוד על השולחן בשבת וכו', יעוי"ש".

(ח). והנה המנח"א שם בתחילת אות ב כתב על גדולת הצדיק בעת אכילתו, ובתו"ד כתב בזה"ל: 'וכן שמעתי עוד יותר בשם היהודי הקדוש מפרשיסחא זי"ע שהגיד טעם על מה שנוהגים גדולי תורה החסידים כשיפגוש את חבירו ג"כ ת"ח גדול יכבדהו באכילה ושתייה קצת, לא כן אצל גדולי התורה האשכנזים המתנגדים (בימיהם) מיד יתחילו לעסוק ולפלפל דברי תורה זה עם זה.

והגיד גם כן על פי דברי הגמ' עבודה זרה הנ"ל (לו, ב) [א.ה. לעיל שם הביא דגורו פיתם משום שמגן וכו' יינן משום בנותיהן, ועל בנותיהן משום ד"א – עבודה זרה, הרי דכשאוכל עם נכרי ביחד יגיע סופו שיעבוד לעבודת האלהות של חבירו, והנה קיי"ל (סוטה יא, א) מדה טובה מרובה ממדת פורעניות, ואם כשיאכל עם הנכרי יגיע עי"ז שיעבוד ע"ז, מכל שכן כשיאכל עם הצדיק עובד ה' שע"ז יזכה לעבוד את השי"ת], והרי יש לו שייכות ודביקות אהבה עם חבירו, כמו כן ע"י אכילה עד שיגיע לעבוד עבודתו מכל שכן לעבודת השי"ת שיש התחברות לטובה כנ"ל ע"י האכילה, משא"כ בלימוד התורה בלבד מצינו בדברי חז"ל (חגיגה טו, ב) ור"מ היכי למד תורה מאחר, ומשני תוכו אכל קליפתו זרק, הרי שע"י לימוד התורה לבד לא היה לו שייכות כלל לר"מ עם אחר, אפילו שלמד אצלו, משא"כ באכילה שיש שייכות לבוא בברית אהבה כנוכר, על כן נהגו לכבד מקודם לאוהבו במאכל ומשתה קצת כנוכר, עכ"ד היהודי הקדוש הנ"ל, עכ"ד המנחת אלעזר זצ"ל.

והנה אמרתי להוסיף כאן פנינה יקרה, דהנה ידוע מה שביאר המשך חכמה (פ' כי תצא, עה"פ כי יהיה לאיש בן סו"מ) דהטעם דאין בן סורר ומורה נעשה בירושלים (כדאי' בתוספתא בנגעים פ"ו ה"ב), משום דירושלים הייתה מלאה קרבנות של קדשים קלים ומע"ש, והיו רגילין לאכול הרבה בשר ויין של מע"ש (וכדאי'תא בפסחים נו, א ביוחנן בן נרביא), ולכן אין חטא אם בא הנער אל מידת הזוללות, ופשוט', עכ"ד.

ועוד עיין בדבריו בחלק ה (מהדורה חמישאה, אות נד), ובחלק ז (מהדורה שביעאה, אות כז) כתב עוד: 'לענין מה שנוהגים בעת סעודת החתונה לומר מאמרות ותורות כל הרבנים המסובים ומזומנים, ולעומת זה אצל הצדיקים רבותינו ואבותינו זי"ע לא ראינו כן אלא שמחו ושימחו בכל מיני רקודין ובדחנות ושמחות וזמירות שירות ותשבחות להש"י וכלי זמר מזמוטי חתן וכלה וסעודות משתה ושמחה בכל ז' ימי המשתה.

ונראה מקורן קדוש וטהור מדברי חז"ל בשבת (סו, ב) מעשה ברבי עקיבא שעשה משתה לבנו ועל כל כוס וכוס שהביא אמר חמרא וחיי לפום רבנן, חיי וחמרא לפום רבנן ולפום תלמידיהון וכו', ולכאורה לפי מנהג רבני אשכנז בחתונת בניהם היה לו לרע"ק [שהיה דורש על קוץ וקוץ תלי תילים, ודברים שלא נגלו למשה נגלו לרע"ק וחבריו, כמבואר במדרש (מנחות כט, ב)] לדרוש בדברי תורה ולכבד לכל אחד מהמזומנים ומכובדים, אולם באמת לא עשה כן, ומכמה טעמים:

הטעם הא', כי כ"ד אלף תלמידים היו לר' עקיבא, מלבד חביריו הגדולים, התנאים ותלמידיהם, והנה בודאי היה מזמין את כולם, ואם היה מכבד לכל אחד ואחד לומר תורה על כל פנים ה' מינוטע"ן לכל אחד ואחד, אז היה מגיע שיאריכו ימי המשתה ב' וג' שנים ויותר (בנכיון שעות השינה ותפלה ואכילה וכיוצא), ולא מצינו כן בש"ס כתובות ובטור ושולחן ערוך (אה"ע סי' סב) רק עד י"ב חודש שלאחר הנישואין.

עוד טעם על פי מה שכתבנו בדברי תורה (מהדורה קמא, אות א) דע"י שאומרים דברי תורה אז נראה שמחזיקים את החתן לעם הארץ ח"ו עד שצריכים על ידי זה לומר דברי תורה כדי שיהיה על ידי זה סעודת מצוה, עיי"ש' [וכוונתו דבפסחים (מט, א) איתא ר"ש אומר, כל סעודה שאינה של מצוה אין ת"ח רשאי להנות ממנה, כגון מאי, א"ר יוחנן כגון בת כהן לישראל ובת ת"ח לעם

והבית ישראל (בפ' כי תצא, שנת תש"ט) הביא דבריו והעיר ע"ז דלא יתכן לומר שיבוא למידת הזלילה והסביאה ע"י אכילת מאכלים קדושים כקרבנות ומע"ש שנאכלים בקדושה, ומביא מוקנו החידושי הרי"ם זיע"א שאמר עה"פ 'ואכלת לפני ה' למען תלמד ליראה את ה' כל הימים' שנאמר על מע"ש - דיש להוכיח מזה דאכילת מצוה מביאה יר"ש, וסיים שם 'ועי"ז לא יכול אפילו הזולל וסובא להתגשם כ"כ, והבן', עכ"ל.

[ומובא במקומות אחרים שהבית ישראל אמר שהפשט בתוספתא דאין בן סו"מ נעשה בירושלים, דאדרבה משום שאכילת מע"ש מביאה ליר"ש, וכמבואר בתוס' ב"ב (כא, א ד"ה כי מציון), א"כ לא יתכן שנער זה שגדל בירושלים יגיע להתגשם ולהיות זולל וסובא. (ויעיין עוד במשך חכמה עצמו בפ' עקב עה"פ ואכלת ושבעת וברכת במש"כ בביאור דברי הגמ' בערכין ד, א, ובס' והאר עינינו עמ' תל)].

ועכ"פ לפי"ז יש לבאר באופן נפלא הא דהרבה מגדולי החסידות הקילו בסעודת מצוה שא"צ לומר דברי תורה (וכמו שהבאנו למעלה מהשפת אמת ועוד), משום דהם סבירא להו שכיון שהמאכל עצמו מסעודת מצוה הוא א"כ קדוש הוא, ולא שייך שיהיה זבחי מתים, וכנ"ל דמאכילת מצוה לא יתכן שיהיה זולל וסובא ויתגשם כ"כ. אבל גדולי ישראל הליטאיים הם סבירא להו דזה יתכן, ולכן גם בסעודת מצוה יש להקפיד לומר דברי תורה, ודו"ק [וע"ע בספר והאר עינינו (שם) מש"כ במחלוקת זו אם אכילת מצוה מגשמת או לא].

ומו"ז הגאון רבי רפאל איסר יהודה מלין שליט"א (ראש ישיבת כנסת יהודה, ירושלים) כתב לי בזה"ל: 'לא הבנתי מה שהביא להעיר על גאון ישראל המשך חכמה זצ"ל, הלא לא כתב המש"ח שמתוך עצם ריבוי מאכלי קק"ל יבוא לזלילה, דזה אה"נ י"ל דמקדושה אינו באה לזלילה. אלא כוונתו נ"פ, דמזה בא להתרגל לריבוי אכילת בשר, וממילא יסתעף מהרגל זה, שירבה גם באכילת בשר חולין, שהרי רגיל בכמויות כאלו, ואז יתכן שמריבוי אכילות בשר חולין יבוא למידת הזוללות, ואין חטאו חמור. כנלע"ד תוכן כוונת דבריו. ולא נראה בשום אופן לאשוויי פלוגתא בין חסידים לליטאיים בנושא זה, ולכו"ע ממאכלי קדושה לא בא לידי חטא, ודו"ק', עכ"ד.

הארץ'. וכוונתו דאם אומרים ד"ת הרי מראים שבלא הדברי תורה אין הסעודה סעודת מצווה - (והיינו שהחתן עם הארץ) ולכן אומרים דברי תורה, ואי"ז מכבודו של החתן, ולכן נהגו אצלם שלא לומר ד"ת בחתונה^ט].

ואחר שכתב שם טעם נוסף דדרשנים רבים לכבוד עצמם הם דורשים, כתב עוד: 'עוד טעם שלא מצינו שאמרו דברי תורה, דרבי עקיבא לשיטתו כדמצינו בכריתות (טו, א) במתניתין שהלכו ליקח בהמה למשתה בנו של רבן גמליאל, ופירש בתוספות וגם בדברינו בדברי תורה (ח"ד אות יב) שלמדנו מזה דרך הצדיקים זי"ע, כשמשיאים בנש"ק אז לא לבד המחנות בעצמו מטריח את עצמו רק גם חבריו כמו ר' יהושע שם, גם נטפל לקנות בהמה וכיוצא דברים עולמיים וגשמיים, ורבי עקיבא לא יוכל למצאם אז רק באיטלים (עיי"ש בדברי תורה), ועל כן לא אמרו דברי תורה - כיון שלמד מהם ששמחת חתן וכלה גדול יותר מדברי תורה, רק שתו ושמחו, ועל כל כוס וכוס אמרו חיי וחמרא וכו' ורוב ברכות בזמן חדוה ועת רצון ושמחה, עכ"ל. והביא שם כמה מקורות מחז"ל דשמחת חתן וכלה עדיפא טפי מתלמוד תורה, יעוי"ש בדברות קדשו.

ועוד יעויין בספר סגולות ישראל לרבי ישראל ליפשיץ זצ"ל (מערכת ס, אות ל) שהאריך ג"כ בדסעודת מצווה אין צריך לומר דברי תורה, והביא כן משו"ת כנף רננה (ח"ב י"ד סי' לג) לרבי נתן נטע לנדא זצ"ל, והוכיח כן ג"כ מהא דכתב המג"א (או"ח סי' תרע סק"ג) דבחנוכה נוהגין לומר זמירות ותשבחות ואז הוי סעודת מצווה, ומשמע שם דבמקום שהסעודה עצמה היא סעודת מצווה א"צ לומר שירות ותשבחות (וכמו שהבאנו לקמן להוכיח מהגר"ש גראס שליט"א), אך בסיום בדבריו סיים וכתב: 'אמנם מדברי ספר מגן אבות להרשב"ץ ז"ל על מסכת אבות על המשנה שם, נראה מדבריו דאפילו בסעודת מצווה יש לומר דברי תורה, וכן נראה מדברי הגאון ז"ל בספר יד אפרים (סי' תרצו) עיי"ש, ובפרט שכן כתב הילקוט ראובני בשם ספר עמק המלך, ודאי ראוי לקיים דבריהם ז"ל, וכן משמע מדברי רז"ל בזה"ק (פ' תרומה, דף קנב, ב) עיי"ש, ובזה"ק פ' עקב (דף רעג, א) עיי"ש, וכן משמע מירושלמי הובא בתוס' חגיגה (דף טו ד"ה שובו) בהאי מעשה שהיה אצל אבוי (אביו של אחר) שהיה על סעודת מילה, עיי"ש וכו', עכ"ד.

ט. ויעויין בדברי תורה (ח"א - מהדורא קמא, אות א) שכתב בזה"ל: 'מה שהמנהג מקובל ונהוג מדורות הקודמים כי החתן שאומר דברי תורה בסעודת החתונה, יתחיל לומר אבל מיד יפסיקוהו המסובין ולא יניחוהו לגמור (עיי' שיתחילו לומר וכיוצא בביטול אחר) וכו'... והנה כתב המג"א דבנשואי בת ת"ח לע"ה אם אומרים שירות ותשבחות הוי סעודת מצווה, וגם בד"ת אם אומרים הוי סעודת מצווה, ע"כ שפיר הוי טעם לשבח מה שהחתן מתחיל לומר דברי תורה כדי שתהיה הסעודה סעודת מצווה, כי לא נאה שיחזיק הוא עצמו לת"ח (שאז ממילא הוי הסעודה סעודת מצווה), רק יהיה כגבר אשר דרכו נסתרה. גם אם יוכל לומר קצת דברי תורה, לא יחזיק עצמו לת"ח כנוכר. אמנם המסובים והנאספים צריכין לכבדו ולשמחו כנ"ל וכו' ע"כ מפסיקין אותו בעת יתחיל לומר דברי תורה, כלומר שאין צריכין לומר דברי תורה כדי להיות סעודת מצווה, כי בלאו הכי הוי סעודת מצווה בנישואי תלמיד חכם, ובוה יחזיקוהו לתלמיד חכם, וזהו כבודו'.

והוסיף שם: 'ואין לסתור דהא אם אומר החתן דברי תורה שוב אינו עם הארץ, ולא שייך אצלו נישואי ע"ה כנוכר, זה אינו דהא קצת דברי תורה יוכל ללמוד את עצמו כמו פזמון, אך שאנו מכבדין אותו להחשיבו לת"ח באמת שאין צריך לומר דברי תורה בסעודת חתונתו כנוכר, עכ"ד.

אכן לעיל הבאנו מכמה ראשונים, כרבינו אביגדור הצרפתי דנהגו לדרוש בשמחה של מצוה, וכן הבאנו שם מדברי המושב זקנים (בראשית כו, ד) שכתב דלפיכך נהגו לדרוש בשמחת מצוה לפי שמתוך שמחת סעודה שכינה שורה עליהם, הרי חזינן דגם בסעודה של מצוה יש לומר דברי תורה [אך עדיין לא שמענו דאם אינו אומר דברי תורה בסעודת מצוה יהא זה זבחי מתים, וכמו שהעירני הגר"א בוקוולד שליט"א, הו"ד לקמן].

וגם אצל גדולי החסידות מצינו צדיקים וקדושים מתלמידי הבעש"ט זי"ע שנהגו לומר דברי תורה, וכמו שראיתי שליט"א בזה בטוטו"ד בספר הנפלא פרדס אליעזר (אירוסין ונישואין, ח"ה פל"ו עמ' רכב), והביא שם מש"כ הרה"ק בעל חקל יצחק מספינקא זצ"ל בפתיחה לספרו של אביו הרה"ק בעל אמרי יוסף מספינקא זצ"ל (מאמר ו אות ג): 'כשהיה רבינו הק' [מהרי"א מזידיטשוב] עושה נישואין לנכדיו, היה כ"ק אאמו"ר רגיל להיות שם, ודרכו של רבינו הק' היה לדבר הרבה חידושי תורה בסעודת הנישואין, וכ"ק אאמו"ר היטה אזניו רק לשמוע דברי רבינו הק' ולא פנה כלל להמשתה, ושמחת נישואין, וביום שלאחריו קרא לו רבינו וצוהו להזכירו כל המאמרים שאמר בהסעודה, ואמר אאמו"ר כל המאמרים, והיה חשוב מאד עיניו כי הוא בעצמו לא זכרם, ואמר לו בזה הלשון: זכאה פומא דמימלל על אודנין דשמעין, ע"כ.

ו.

דברי גדולי ישראל שליט"א

והנה הצעתי כל הדברים הנ"ל קמיה גדולי התורה וההוראה שליט"א, ואביא כאן את תשובותיהם:

הנה זכינו לקבל דעת תורה ממרן ראש הישיבה הגרב"מ אזורחי שליט"א (ע"י תלמידו ומקורבו הר"ר אלנתן אלוני שליט"א), וזה תורף דבריו: 'הרי אני זועק על כך שוב ושוב, זה רבות בשנים, היאך הניחו למנהג קדוש זה. ואמנם כידוע, ב'בריסק' ממשיכים בכך לכבוד ולתפארת. ובודאי שיש לעורר על זה, כי לא יאומן ש'שכחום', והלוואי שנזכה שיסופר ש'חזרו וייסדום'. וזו ממש טיפשות לומר שיש להימנע ממנהג זה כדי 'שלא לבייש את מי שאין לו' [הלא בכך הם מעדיפים, בעצם, לאכול מ'זבחי מתים'...], עכ"ד.

הגאון הגדול רבי יהודה טישנר שליט"א (רב קהילה החרדית באופקים) כתב לי בזה"ל: 'ראה מה שכתבתי בזה בספרי שערי נישואין בפתיחה שבתחילת הספר. אמנם הבע"י היא שאם נותנים לרב לדרוש, רבים מהדרשנים יודעים לדבר יפה מאוד אבל לא יודעים מתי להפסיק. והציבור ממתנים בקוצר רוח כדי לקיים מצות כיצד מרקדים, ומשום כבודו א"א להפסיקו באמצע. לכן מעדיפים שלא לכבד אף אחד. ואם היה אפשר לתקן שלא ידבר בשום פנים יותר מחמש דקות, היה הדבר טוב. ומה שכתב הגאון שהבאת לקצר מאוד את השהייה בחדר יחוד גם זה אי אפשר', עכ"ד.

הגאון רבי אריאל בוקוולד שליט"א (רב קהילת משכן חיים, בני ברק) כתב לי: "ישר כוחך על השתדלותך להחזיר את המנהג הקדום "אגרא דבי הלולי מילי" (ברכות ו:), ובוודאי טעם עמוק למנהג קדום זה של חז"ל, ובוודאי יהיה לתועלת הצלחת הזיווג, שעבור הצלחתה כל שמחת הנישואים. אינני מבין בסודות, אבל ענין של דברי תורה בכלל שמחת הנישואין נראה פשוט. הרי העולם נברא ע"י התורה, כמו שאמר שלמה הע"ה (משלי פרק ח, כב-כט): "ה' קָנְנִי רִאשִׁית דְּרָכָו קֶדֶם מַפְעָלָיו מֵאֶז וכו', בְּהִכִּינוּ שָׁמַיִם שֶׁם אֲנִי בָחוּק חוּג עַל פְּנֵי תְהוֹם וכו'", וכן (משלי ט, א-ג) "חֲכָמוֹת בְּנֵתָה בֵּיתָה חֲצָבָה עֲמוּדֶיהָ שִׁבְעָה: טִבְחָה טִבְחָה מִסְכָּה יֵינָה אֶף עֲרֻכָּה שִׁלְחָנָה". "חכמות בנתה ביתה. זו היא התורה שקנתה כל העולמות" (מרש משלי, ועי' ביאור הגר"א לפסוקים). וכל חתונה היא גם בנין עולם חדש, ובברכת חתנים חוזרים למעשה בראשית.

אמנם מה שבעל ההערות לשיח חיים מדקדק מדברי הראב"ד המובאים במגן אבות, שאם לא מדברים דברי תורה, האכילה בכלל זבחי מתים, אדרבה נראה שמדוקדק להפך מדברי הראב"ד שם, שרק בגדר "אינו נכון" הוא מה שמקדימים לדבר דברי תורה בביהכ"נ לפני שמחת הנישואין. ולא נראה שום איסור בדבר מה שנוהגים לא לדבר. ושמעתי פעם בשם המשגיח רבי ירוחם ליבוביץ' ממיר שבמקום שלא יקשיבו לדברי תורה, עדיף לא לדבר. [והוא לכאור' גדר בבזיון דברי תורה], וצריך למצוא בעל כישרון מיוחד שיודע לדבר דברי תורה בשמחת הנישואין באופן נאות שיקשיבו, עכ"ד.

הגאון רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א (רב קהילת דברי שיר, ב"ב) כתב לי בזה"ל: 'דברים נפלאים, הלואי שיתקנו לעשות כנ"ל, עכ"ד.

הגאון רבי אברהם צבי הכהן שליט"א (רב דקהל חסידים שיכון ה', ב"ב) כתב לי בזה"ל: 'בוודאי הוא דבר גדול מאד, להנהיג לומר ד"ת בסעודת נישואין, כפי שנהוג בהרבה קהילות בחו"ל, ומי שיצליח לפעול שינהגו כן גם פה ארה"ק, שכרו גדול משמים', עכ"ד.

הגאון רבי אליהו שלזינגר שליט"א (רב שכונת גילה, עיה"ק ירושלים תובכ"א), כתב לי בזה"ל: 'באשר לאמירת דרשות בחתונות, אינני בטוח שבתקופתינו אפשר דרא לזה, ולעתים מוטב להמנע מאשר לגרום לבזיון כבוד התורה כאשר יהודי ת"ח ידבר ואיש לא יקשיב, וכולם יפטפטו, ואז יצא שכרו בהפסדו. הייתי מעדיף שיעשו תקנה שהחתונה תהיה כהלכה, עם שירים ראויים, ריקודים מתאימים, בלי שכרות, ורק בכוונה אחת לשמח את החתן באמת, ולא לשמח את עצמם, וזה תיקון גדול גם לקורונה.

אגב, המנהג היה שהחתן מדבר בחתונה שלו, והיו מפסיקים אותו כדי לומר שהסעודה היא סעודת מצוה גם בלא הד"ת של החתן. כך הסביר הרב מפוניבו' זצ"ל. בבריסק מקובל עד היום

שהחתן מדבר בחתונה שלו ולא מפסיקים אותו. ויתכן שרק יחידי סגולה עוד אוחזים במנהג זה, וקשה מאד כהיום הזה להנהיג בחתונות דרשות, עכ"ד.

והגאון רבי עמרם פריד שליט"א השיבני בזה"ל: 'יש לימוד זכות על מנהג העולם שלא דורשים בנישואין, משום דסעודת מצווה אינו נחשב זכאי מתים אם לא אמר דברי תורה, דדווקא סעודות שבת אינו נחשב סעודת מצווה כמבואר בפסחים דף קא ובראשונים שם ובתוס' ב"ב ג, ב, והטעם ע"פ מה שכתב המשנ"ב (סי' קסז ס"ק צד, ובסי' רעג ס"ק יט) [אמנם יש ראשונים שדעתם שסעודת שבת נחשב לסעודת מצווה, עיין אור זרוע הלכות ערב שבת (סי' כג) ובספר המנהיג (הל' שבת אות יג), ועיין ירושלמי פסחים פרק א הלכה א (דף א ע"ב)]. משא"כ בנישואין נחשב סעודת מצווה, ולכן לא חייבים לומר דברי תורה, אבל באמת בנישואין של בת ע"ה לתלמיד חכם צריך לומר דברי תורה (עי' פסחים מט ואו"ח סי' תטו), ולכן יש נוהגים לומר בנישואין דברי תורה מפני שחוששים שאין תלמיד חכם בזמן הזה, אמנם במשנ"ב (סי' תטו ס"ק ב) כתב שבזמנינו אין עמי הארץ. ועי' מה שכתב בזה בשולחן העזר (סי' ט). ויל"ע בברכות סד. לגבי סעודה שת"ח שרוי בתוכה, ועיין חוות יאיר סי' ע מה שכתב בזה, ועיין יד רמה סנהדרין דף ע', ובמג"א (סי' תקסח סק"ה) ובמחצית השקל שם. וע"ע בחולין צה דרב לא נהנה מסעודת הרשות, על כל פנים מבואר שלגבי הת"ח עצמו לא נחשב סעודת מצווה, עכ"ד.

והגאון רבי שמאי קהת גראס שליט"א (בעל שבט הקהתי) כתב לי בזה הלשון: 'אם שרים שירות ותשבחות א"צ לומר ד"ת, ובפרט בסעודת מצווה א"צ לומר מדינא, וראי' דהמג"א (או"ח סי' תרע סק"ג) מביא בשם הרש"ל בהל' חנוכה דסעודת חנוכה כיון דלא הוי מצווה כ"כ יאמר ד"ת ושירות ותשבחות ואז יהי' סעודת מצווה, ומשמע דסעודת מצווה א"צ לומר ד"ת, וכמו בסעודת שבת שנוהגין לומר שירות ותשבחות, עכ"ד.

והגאון רבי נח אייזיק אהלבוים שליט"א (בעל 'מנחת חן'), מגדולי הרבנים בארצות הברית, וזה לשונו: 'קבלתי מכתבו אשר בו מעורר על מה שפסק המנהג לומר דברי תורה בשמחת נישואין וכדומה, הנה כתב"ה צודק בזה, וגם אני בעצמי כבר עוררתי את זה פה באמריקה, ובאמת פה בחו"ל המצב עוד גרוע יותר, כי כתב במכתבו "וכמו שבסעודות ברית מילה, סעודות בר מצווה, וכל שלום זכר או קידוש, שהאב או הרב דורש" - הנה כאן במדינותינו לא דורשים בשלום זכר, וקידוש ברוב מקומות - חוץ בבית מדרשינו שאני נוהג לדרוש בכל שלום זכר, ומי יתן ונזכה להחזיר עטרה ליושנה, עכ"ד.

והגאון רבי אברהם יפה שלזינגר שליט"א (גאב"ד ז'נבה, ובעמח"ס באר שרים) כתב לי בזה"ל: 'אנקוט בקיצור דברים ממש, הרי אמרו אגרא דבי הילולי "מילי", כן אמר רב אשי בברכות ו'

ע"ב, וברש"י לשמח החתן בדברים, וסתם דברים הם ודברת בם ולא בדברים אחרים, כדאיתא ביומא י"ט, ואם כי האורחה"ק בריש פרשת דברים כאשר מבאר אלה הדברים אשר דבר משה וגו' שדיבר רק דברי תורה וכו' ושם מצטט לשון חז"ל ולא בדברים "בטלים" והאמת דאין לפנינו גירסא שכזו, אלא כאמור ולא בדברים "אחרים" וזה בא לומר וללמד לענ"ד שאפי' מדבר דברי תורה אלא שהם דברים אחרים וד"ל, ר"ל דברים שלא לעניין וכדומה, גם זה בכלל דברים בטלים. אם כי התוס' בתענית י' ע"ב על אליהו ואלישע כתבו שבמדרש איתא שדברו דברים בטלים, וזה תמיהה רבא לומר על נביאי ישראל שדברו דברים בטלים, ובפרט שבנ"ך כתיב שביקש אלישע פי שניים ברוחך האם לזאת יקרא דברים בטלים??, ונדפס בשם מרן הגר"ז זצוקלה"ה שמלבד אביי ורבא הכל נכלל בכלל דברים בטלים.

ולכן לשמח חתן בדברים הלא הם דברי תורה בטעם, גם על הא דאיתא בכתובות ט"ז ע"ב כיצד מרקדים לפני הכלה כתב רש"י מה "אומרים" לפניה, בש"ס שאלו כיצד מרקדים ורש"י מפרש מה "אומרים" לפניה, וע"כ אפי' ריקוד יוצאים ידי חובה בדרשה טובה לכבוד חתן וכלה, ולכן לענ"ד מנהג נכון וראוי שלכל הפחות ידרוש דרשן אחד דרשה ערבה ולא יהיו אוכלים מזבחי מתים, וד"ל בקצרה, וכן נוהגים ברוב הקהילות בחו"ל, עכ"ד.

ושוב קיבלתי בזה אגרת תשובה מהגאון רבי יום טוב זגור שליט"א (רב ביהכ"נ תלמידי ישיבת פוניבז' - צעירים), וז"ל: 'קבלתי מכתבך עם בקשתך לכתוב כמה שורות לחזק הענין הגדול של דרשות עם דברי תורה בחתונות, וציירפתם התשובות של הג"ר מרדכי קראוס שליט"א אב"ד ירוחם, ומו"ר הגאון הגדול הגר"י זילברשטיין שליט"א גאב"ד רמת אלחנן, וראש כולל בית דוד, וחבר מועצה"ת. והנה מה יש לי להוסיף על דברי מו"ר שליט"א, וגם אין צורך להוסיף על הדברים הפשוטים, אבל אציין כמה מקורות קדומים למנהג זה וכו'... [כאן הביא הרב שליט"א כמה מקורות שכבר הזכרנו בס"ד במאמרינו זה].

עוד שנינו במנחות (צו, א) בזמן שבהמ"ק קיים, מזבח מכפר על אדם, ועכשיו שאין בהמ"ק קיים, שולחנו של אדם מכפר, ופרש"י דנותן פרוסה לעני, אבל המהרש"א פי' משום שאומרים עליו דברי תורה. עוד שנינו בברכות (סג, א) כל הנהגה מסעודה שתלמיד חכם מיסב בתוכה, כאילו נהנה מזיו השכינה, וכתב המהרש"א שם, כיון שתלמיד חכם מיסב בה, ודאי שאמרו דברי תורה, והוי כשולחנו של מקום כמתניתין דאבות, ולפי דבריו זו גם סיבה שיש לדרוש בסעודת חתונה, דלהוי כשולחנו של מקום'.

וסיים: 'הרי מבואר היטב היטב המעלה הגדולה של דרשה בזמן הסעודה בחתונה, ואמנם בחו"ל הדבר מקובל מאוד שיש כמה דרשות, אבל כיון שכאן בא"י עדיין אינם רגילים לכך, יש לחוש משום טירחא דציבורא, ולכן מן הראוי להזמין בעל דרשן אחד, שבאמת יודע לדרוש בד"ת ולשמח החתן וכל הנלוים אליו, וגם אם הדבר כרוך בתשלום, הלא המחוגנים מוציאים כ"כ הרבה כסף עבור החתונה, וא"כ תוספת זו של דרשה בד"ת המשמחת את כולם, בודאי משתלם להם, ולחזק ולכלה, ולכל האורחים, אם עי"ז יהפך הסעודה לסעודת מצוה לכל

הדעות, ותחשב לשולחנו של מקום, ועוד שמכפר על כל המסובים בשמחה זו, ובפרט שמתוך שמחת הסעודה, השכינה הק' שורה עליהם.

'אסיים בברכת הדיוט, יהא רעוא קדם אבוהון דבשמיא, שקדושת הבתים שייבנו בעזהשי"ת תהיה בתוספת קדושה, בזכות דברי תורה בסעודת החתונות, וממילא בודאי ריבוי קדושת בתי עמן בית ישראל, תקרב את הגאולה בב"א', עכ"ד הנפלאים.

ישוב קיבלתי תשובה מדודי, הגה"צ רבי דוב קוק שליט"א (ע"י תלמידו, ידידי הגאון רבי יקותיאל אוהב ציון שליט"א), ואלו דבריו: 'א. העלתי הצעה ושאלתא דא קמיה מרנא שליט"א, ואמר דמצד המשנה באבות (פ"ג מ"ג) הנ"ל, לא נראה לחייב ד"ת בסעודה זו, כיון דהענין של ד"ת הוא כדי לאפוקי מאכילת רשות שיש בה חלק לסט"א, והיינו דאיתא במתני' דאבות כאילו אכלו מזבחי מתים וכו', אבל בסעודת נישואין דמוכח בפסחים (מט ע"א) דכל שזיווגן עולה יפה [לאפוקי בת כהן לישראל ובת ת"ח לע"ה] הוי סעודת מצוה, והוא סעודה של חיוב כמבואר בכתובות (ה ע"א), ובשו"ע אה"ע (סי' סד ס"ד). וכן מבואר בתקוני הזהר (תיקון ח') שיש מצוה באכילת סעודת חו"כ, א"כ בודאי שאין חיוב ד"ת על גבה, ויתכן לומר שיש חיוב אמירת ד"ת בסעודת מצוה, הו"ל כהפחתה בערך סעודת המצוה של נישואין.

ב. ובתשו' הגאון מהר"ם שיק (חאה"ע סי' פט) מצדד, דסעודת נישואין היא מן התורה, וכדמוכח בפרקי דר"א (פ' כט) שהובא בתוס' שבת (קל ע"א, ד"ה שש), ולכן יש לעשותה בבשר דוקא, ועדיף מעט אנשים בסעודה של בשר, מריבוי אנשים עם מאכלי חלב. ע"ש. פוק חזי כמה חשיבות יש לסעודת מצוה זו. אכן יש לדון בעיקר ד' מהר"ם שיק, דשמא יש עדיפות להרבות אנשים לפמש"כ רש"י בכתובות (ח ע"א) "אבל [ברכת] שהכל ברא לכבודו אינה מן הסדר, אלא לאסיפת העם הנאספים שם לגמול חסד, וזכר לחסדי המקום שנהג עם אדה"ר שנעשה לו שושבין ונתעסק בו, ואסיפה זו כבוד המקום היא" וכו'.

ג. ואם כי מצינו להרשב"ץ בס' "מגן אבות" (על אבות שם) שכתב, דמכאן נהגו לדרוש בסעודת חתן קודם ברהמ"ז, והוא מנהג קדום ונהגו בו אנשי מעשה וחכמה. עכ"ד. וע"ע בשו"ת מהר"י מברונא (סי' רלא), ובשו"ת מהרש"ל (סי' פה). מ"מ נראה דאין כאן לטותא דכאילו אכלו מזבחי מתים - אם לא יאמרו ד"ת על השלחן, כיון דזה השלחן לפני ה' הוא, ויש בו שמחת חתן וכלה שאין לך שמחה גדולה הימנה, [ע' יבמות (מג סע"ב), וכתובות (ח ע"א), ובתוס' מו"ק (ח ע"ב, ד"ה מפני ביטול), וראה לשון המג"א (סי' תקמו סק"ה). ואכמ"ל], וכיון שהיא אכילת מצוה, אין בה חסרון במה שלא אמרו בה ד"ת וכמבואר.

ד. אמנם ברמב"ם (פ"ה מדעות ה"ב) כ', וואין ראוי לו [לת"ח] לאכול אלא בסעודה של מצוה בלבד, כגון סעודת אירוסין ונישואין, והוא שיהיה [החתן] תלמיד חכמים שנשא בת ת"ח. ע"כ. ומשמעות לשונו דשאר סעודות נישואין אינן סעודות מצוה. וצ"ע מההיא דפסחים, וכבר העיר בזה הכס"מ שם, וכ' דהר"מ דרך מוסר אמרה למילתיה. וע"ש בס' "בן ידיד", ובחי' חת"ס (פסחים

שם). ועצ"ב. וכן מוכח פשטות לשון הרמב"ם (פ"ג מחו"מ ה"ט, ופ"ו מעירובין ה"ו) דעצם סעודת הנישואין היא מצוה.

ובנימוקי מהרא"י שם כתב, שד' הרמב"ם בדוקא הם, ודלא כמ"ש הכס"מ, וד' הגמ' רבותא נינהו, דאפי' בת ת"ח לע"ה, שיש צד אחד חשוב, מ"מ לא הוי סעודמ"צ. וראה לשון התוס' בפסחים (קיד רע"א). ובתשו' אגרו"מ חאו"ח (ח"ב סי' צה). ודו"ק. אכן פשטות הסוגיא דלא כמהרא"י הנ"ל. וכן העלה בחק יעקב (סי' תמד סק"י) דבת ע"ה לע"ה הוי נמי סעודמ"צ. ושמעתי ממרנא הגר"ד קוק שליט"א דמה שכתב הרמב"ם ת"ח לבת ת"ח, היינו שבזה אין חשש כלל מצד הסובבים בסעודה, ואה"נ דגם בשאר חתן וכלה כל שאין שם אינשי דלא מעלו, שפיר הוי סעודמ"צ, וכפשטות לשון הר"מ בהל' חו"מ ועירובין שם.

ה. וכ"מ בשו"ע או"ח (סי' רמט ס"ב) דסעודת אירוסין היא סעודת מצוה, אלא שלא יעשנה בע"ש כיון דאיכא דרכ"א. וכ"ש סעודת נישואין שהיא מצוה. וע"ש במג"א (ס"ק ג), וע"ע בשו"ע (סי' תמד ס"ז). [ויש להעיר ממ"ש בביאור הגר"א (סי' תטו), דסעודת אירוסין דאמר' בפסחים שם דהויא מצוה, היינו דוקא לחתן. וצ"ע גם מלשון הרמב"ם הנ"ל. ודו"ק]. וע"ע ברמ"א יו"ד (סי' שצא). וכן פשיט"ל להרב חות יאיר בתשו' (סי' ע). דאין לך סעודת מצוה גדולה מסעודה זו. וע' יש"ש (שלהי פרק מרובה), וקצר המצע מהשתרע.

ו. אבל, אמר רבינו שליט"א, כי ראוי לעורר על ענין זה, אמנם לא מצד חיוב ד"ת על השלחן, אלא מצד שלצערינו הרב חזינון שהשמחה והקפיצות בחתונות אינם כ"כ אמיתיים, ואמנם לפני עשרות שנים עדיין היתה שמחה דקדושה ניכרת באויר החופה, אבל לצערינו כבר לא רואים זאת, ויש כח בדברי תורה לעורר שמחת הלב בקושטא.

ז. והעיר רבינו שליט"א דבר מופלא, דככל שעוברים הזמנים, יש תפאורה מרובה וכליזמריים משוכללים וכו' וכו', והכל חיצוניות, אבל פנימיות השמחה הולכת ונעדרת, ותגבורת החיצוניות - היא עדות נאמנה על כחש הפנימיות, וענין זה יש בו נקודת אור חשובה להרבה ענינים כאשר תחזינה עיני המתבונן.

וחסרון השמחה דאיירינן ביה, אינו רק מצד הגלות הכללית והעדר בית המקדש וכו', [וכפי שכ' הראשו' ריש כתובות ד"ערבה כל שמחה" וכו'], אלא מצד המצב הירוד ב"פרטות" בענין החיבור להש"ת, ואיך תפרוץ השמחה בלבבות בני אדם, באופן שאינם קשורים בקשר של קיימא למקור השמחה ע"י עבודת התפלה והתמדת התורה אך ביראת ה' כל הימים. וראויים דברי התורה בהאי שעתא לעורר השמחה לשעתה עכ"פ.

ח. והוסיף רבינו שליט"א דהכי טוב שהחתן עצמו יאמר את הד"ת כי בזה הוא ימשוך את לב ההמון להקשיב לדברים, [וגם מצד מעלתו הרוחנית בהוא יומא], ואם אינו בר הכי יזמינו חכם הראוי לדבר ד"ת, ואז תפרוץ השמחה מתוך מצב דפקודי ה' ישרים משמחי לב' - עד כאן דברי דודי הגה"צ רבי דוב קוק שליט"א, ותשו"ח ל ידידי הגריא"צ שליט"א.

